

РІДКІСНІ ВИДИ ПТАХІВ В ОКОЛИЦЯХ СЕЛА ЖУКИ ПОЛТАВСЬКОГО РАЙОНУ

Шиян О.О., Яремченко В.А.

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського

Село Жуки Полтавського району славиться не лише історичним минулим, а й вирізняється неймовірними природними куточками, де зустрічається фонове та рідкісне біорізноманіття Полтавщини. В екологічному відношенні дана адміністративно-територіальна одиниця є унікальною місцевістю, де поєдналися різні типи природних ландшафтів (лісові масиви, степові та лучні ділянки, водні екосистеми) та агроценози, що і стало визначальним фактором при формуванні біорізноманіття території. Однією з найчисельніших систематичних категорій тварин поширених в Жуках є клас **Птахи** (*Aves*). На жаль, за останнє століття відбулася значна трансформація природних угідь, яка відобразилася на якісних та кількісних показниках орнітофауни дослідженої місцевості, в тому числі і на зникненні популяцій деяких раритетних видів. На початку ХХ ст. у с. Жуки та його околицях зустрічалися птахи, які нині є рідкісними не лише на Полтавщині, а й в Україні в цілому [5].

Так, на території населеного пункту 19 лютого 1913 року видатним орнітологом Миколою Івановичем Гавриленком (1889-1971) був знайдений цікавий рідкісний екземпляр **Сороки** (*Pica pica bactriana* Lор.) [1, с. 25]. Від звичайної сороки цей птах відрізнявся білим забарвлення першого ряду махових пер. У зв'язку з такими особливостями морфології, «білокрила» сорока в 1850 році була виділена французьким натуралістом Ш. Л. Бонапартом (1803-1857) в окремий вид. За припущенням М. І. Гавриленка, ***Pica pica bactriana*** являє собою не окремий вид, а є старою особиною звичайної **Сороки** (*Pica pica* L.), в якій з віком частково змінюється забарвлення оперення. На Полтавщині такі сороки майже не зустрічаються, оскільки більшість із них гине до досягнення зрілого віку [1, с. 25].

9 квітня 1913 року в Жуках було виявлено ще одного цікавого птаха – **Пелікана кучерявого** (*Pelecanus crispus* Bruch.), відомого в народі, як «птаха-баба», або балагур. Пернатого знайдено на озері неподалік садиби В. С. Кочубея [1, с. 26]. Довгий час чучело птаха зберігалось в головного управляючого маєтком – І. К. Попова, подальша доля знахідки невідома. Нині **Пелікан кучерявий** (*Pelecanus crispus* Bruch.) занесений до Червоної книги України і зустрічається на територіях, близьких до Чорного та Азовського морів – у дельтах Дунаю та Дністра. У Полтавській області птах є рідкісним залітним.

У 1916 році на степових ділянках в околицях Жуків Миколою Гавриленком були відмічені табуни дроф на гніздуванні [2, с. 44]. **Дрофа** (*Otis tarda* L.) – досить типовий, а нині дуже рідкісний степовий представник птахів. На території Полтавського полку за часів козацтва велось активне полювання

на дроф для столів гетьманів та козацької старшини. На даний час, у зв'язку з видозміною степів (інтенсивним розорюванням і т.п.), птах, як зникаючий вид, занесений до Червоної книги України, нині на дослідженій території не виявлено жодного екземпляра [5, с. 444].

Нині орнітофауна села Жуки значно змінена, в першу чергу через велике антропогенне навантаження на природні ландшафти. Сучасний видовий склад птахів нараховує понад 50 видів пернатих (дослідження В. А. Яремченка, 2008-2020 рр.). Це представники наступних рядів: Гусеподібні (*Anseriformes*), Лелекоподібні (*Ciconiformes*), Соколоподібні (*Falconiformes*), Зозулеподібні (*Cuculiformes*), Совоподібні (*Strigiformes*), Горобцеподібні (*Passeriformes*) [3, 5]. Крім фонових видів птахів, на території населеного пункту, виявлено популяції регіонально-рідкісних (3) та червонокнижних (4) видів, а також зустрічаються пернаті, які в силу ряд чинників стали рідкісними для Полтавщини [4, 6].

Одними з перших до Жуків прилітають журавлі сірі. **Журавель сірий** (*Grus grus* L.) занесений до Червоної книги України, знаходиться під охороною Бернської та Боннської конвенцій [4, с. 442]. Цікаво, що в цьому році вже 12 березня спостерігалися досить чисельні популяції цього птаха (до 80 особин) на місцевості. Вони відмічені в польоті над Жуками, дачним масивом «Сади Мічуріна» та балкою між селами Жуки та Бречківка. На дослідженій території також зустрічаються **Лунь польовий** (*Circus cyaneus* L.), **Сова сипуха** (*Tyto alba* Scop.) та **Дятел (жовна) зелений** (*Picus viridis* L.), занесені до Червоної книги України [4, с. 420, 470, 472].

В околицях села виявлені регіонально рідкісні птахи: кібчик (*Erythropus vespertinus* L.) та чиж (*Spinus spinus* L.), у прибережній смузі водних екосистем – **чапля велика біла** (*Egretta alba* L.) [5, 6].

На території села Жуки у січні 2018 року були відмічені нині рідкісні для Полтавщини кочові птахи – **снігурі** (*Pyrrhula pyrrhula* L.) (♀,♂).

Цікавою знахідкою на місцевості став поодинокий екземпляр **Синиці чубатої** (*Parus cristatus* L.). Птах був помічений в північній частині села, біля лісу, в чагарниках терну. Синиця чубата, очевидно, потрапила сюди випадково, під час міграції, оскільки типові екотопи поширення виду (соснові масиви) в даній місцевості відсутні [5].

Рідкісні птахи села Жуки є складовою частиною орнітофауни Полтавщини, відіграють велику роль у підтримці гомеостазу навколишнього природного середовища, беруть участь у кругообігу речовин, забезпеченні потоку енергії та інформації. Територія дослідженої місцевості має велику наукову цінність як середовище збереження рідкісного біорізноманіття Полтавщини, потребує подальшого детального наукового вивчення.

Список використаних джерел:

1. Гавриленко Н., Николаев Н. О некоторых редких птицах Полтавской губернии // Ежегодник Естественно-исторического музея Полтавского губернского земства 1912 год. №1. – Полтава: Типо-литография М. Л. Фришберга, 1913. – 53 с.

2. Гавриленко Н. И. Птицы Полтавщины. – Полтава: Изд.-во Полтав. союза охотников, 1927. – 133 с.
3. Марисова І. В., Талпош В. С. Птахи України. Польовий визначник. – К.: Вища школа, 1984. – 184 с.
4. Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 623 с.
5. Шиян О., Лавріненко А. До питання про орнітофауну села Жуки Полтавського району / Олена Шиян, Алла Лавріненко // Село Жуки – батьківщина Самійла Величка: збірник матеріалів Третьої наукової конференції / [ред. кол.: Л. Л. Бабенко, С. О. Біляєва та ін.; О. Б. Супруненко (відп. ред.)] / ЦП НАНУ і УТОПІК; ПКМ імені Василя Кричевського; Полтав. рай. рада. 2019.– Полтава, 2019. – С. 167–171.
6. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.eco-poltava.gov.ua/chervonk.htm#ridktvar>